

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי דיטר

גליון מס' 231

מסכת מנחות כ' - כ"ו

בס"ד, ל' תשרי תשס"ד

השבוע בגליון

- טבילת לחם ב... לחם
- ההבדל בין עצי המזבח לכלי המקדש
- כשרות מעילו של נפוליאון לפרוכת
- האדירת שהפכה לפרוכת
- שקית המצות כנרתיק תפילין

- שני שלבים במנהג הנחת המלח על השולחן
- טבילת לחם בסוכר ומליחת קרבן בסוכר
- מליחת בשר חולין בסוכר!

- במה זכה המלח להיות קרב על המזבח
- המלח כרמז להצלת נפש האדם מאבדון
- היש למלוח את הבשר הנאכל על ידי הכהנים?
- מלח מתוק - יש דבר כזה!
- מלח ל'המוציא' משתי סיבות

דבר העורך

צוואת הדגים המלוחים

המולת החגים שככה ונמוגה. החורף בפתחנו. שגרה. חודשים ארוכים לפנינו, גשומים ואפוריים, ודומה כי הגיע זמנם של שני מכתבים מרתקים, שכתבו לפני עשרות רבות של שנים, לעלות על שולחנו.

הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקא, היה מספר על בחור בשם לייזר יודל, אשר למד בישיבת הלוסק, והיה מקבל תדיר מכתבים מאביו ובכולם מסר חד ונוקב: **"בני יקירי! בכל עת שתלבט ותתחבט אם ראוי וכדאי להפסיק את הלימוד בגין דבר מה, תכריע באופן הבא: הרהר בכנות, כיצד היית נוהג לו היית יודע שהיום הוא יומך האחרון, ועוד מעט קט יצא הכרוז... כפי שהיית נוהג באותו יום, כך נהג גם ביום רגיל, לכאורה, ושגרתך, כביכול."**

הבן היה לימים ראש ישיבת מיר, הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל, והבא, הלא הוא ה"סבא מסלבודקה", רבי נתן צבי פינקל. על המכתב השני סיפר אחד מגדולי ישראל זצ"ל.

היה זה בימי בחרותו. זמן לא רב לפני מלחמת העולם הראשונה, פגש בו יהודי, ולאחר שיחה קצרה הלה גילה, כי הוא לומד בישיבה שבה לומד בנו, והוא שמח על כך כמוצא שלל רב. מייגע היה את מוחו זה זמן רב, כיצד יעלה בידו ליצור קשר עם בנו מחמדו, שח לבחור שנקרה בדרכו, והנה, זימנה לו ההשגחה הפרטית שליח נאמן, שיעביר את המכתב היישר לתעודתו ללא נטילת אגורה שחוקה לכיסו.

הרכיב האב הנרגש את משקפיו, התקין נייר כתיבה מגולל חום שהיה באמתחתו, שירבט בדחילו ורחימו מספר שורות עלי גליון, קיפלו בדייקנות ומסרו לידו הבחור, כדי שיתנו לבנו בישיבת ביאליסטוק. נטל הבחור את המכתב, טמנו בקפלי בגדיו והמשיך בדרכו.

לא חלפו ימים רבים, ויושבי חדר התוודעו לקולות הנפץ של מלחמת העולם השנייה. אבק שריפה מילא את חלל האויר, דרכים נחסמו, צירי תנועה נחרסו וכל הנתבים היו בחזקת סכנה, יהודים נפוצו לכל עבר והמהומה היתה רבה.

דף כ/א וכל קרבן מנחתך במלח תמלח

מליחת הקרבן

הסוגיות הנלמדות בימים אלו, מפרטות את דיני מליחת הקרבן, עליה נצטוונו מן התורה (ויקרא כ"ג): "על כל קרבנך תקריב מלח". ה"מרדכי" כותב (חולין ס"י תשי"ב), כי בשונה ממליחת בשר חולין, אשר נועדה לשם הוצאת הדם מן הבשר, לא נועדה מליחת הקרבנות להוציא את דמם של הקרבנות, שהרי המנחות, שלא היו אלא עיסה, נמלחו גם הן.

במה זכה המלח להיות קרב על המזבח: על מליחת הקרבנות מובא בחז"ל (ע"י רש"י ורמב"ן שם), שה"ברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח, וניסוך המים בחג". במדרשים אחרים (רבינו בחיי שם) נאמר, כי הים עמד לפני הקב"ה ואמר לו: "במדבר נתנה תורה, בשוב נבנה בית המקדש, אני מה תהא עלי?", והקב"ה הבטיחו, שהמלח המופק ממנו יעלה על גבי המזבח. ויש שכתבו (פ"י הראב"ד לספר יצירה דף ס"ט), כי הים זכה בכך על שנקרע לישראל בעת יציאתם ממצרים (ראה "תורה שלמה" ויקרא פ"ב אות קי"א בהערה).

קרבן שאינו מלוח "לא יערב לאיש": בגליון הראשון של מסכת זבחים (21), הבאנו בהרחבה את דברי "החינוך", הרמב"ם והרמב"ן במאמר "טעמי הקרבנות". בהתייחסו למצוות מליחת הקרבן, כותב "החינוך" (מצווה קי"ט, וכ"כ הרמב"ן, האבן עזרא ורבינו בחיי): "... לעורר נפשו של מקריב, נצטווה בהקרבנות דברים הטובים והערבים והחביבים עליו, וכמו שכתבנו למעלה...". נאמן להסברו כי הקרבן נועד "להכשיר ולהיישיר נפש המקריב אותו", הוא מבאר, שיש למלוח את הקורבן, "כי כל דבר מבלי מלח לא יערב לאיש, לא טעמו ולא אף ריחו".

יש למלוח בניגוד למנהג עובדי עבודה זרה: הרמב"ם (ספר המצוות ל"ח צ"ט) מציין גם הוא את טעמים של הראשונים, "שאינו מותר להקריב התפל, שאין טעם לו", ובספרו "מורה נבוכים" הוא נותן לכך טעם נוסף. בהתאם לדרכו ("מורה נבוכים" ח"ג פרק מ"ח), כי מצוות הקרבת הקרבנות נועדה להרחיקנו מן העבודה הזרה, ממשיך הרמב"ם וטווה את שיטתו לגבי מצוות מליחת הקרבן: "ומפני שעובדי עבודה זרה... בוחרים להקריב הענינים המתקוים ומלכלכים קרבניהם בדבש, כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך, וכן לא תמצא בדבר מקרבנותם מלח, מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש, וצוה בהתמדת המלח על כל קרבנך תקריב מלח". כלומר, נצטוונו לנהוג בניגוד מוחלט לדרכם של עובדי עבודה זרה. הללו, מניחים דבש על קרבנותיהם -

אנו לא ננהג כן. הללו אינם מולחים את קורבנותיהם, אך אנו - נמלח גם נמלח. [1]

[1] ה"חזון איש" זצ"ל (מנחות כ"ה י"ח) תמה, שאין דרכו של הרמב"ם להזכיר טעמים בספר המצוות. לפיכך, הוא מבאר, וכ"כ הגר"י מפוניבז' זצ"ל ("זכר יצחק" ס"י מ'), כי בכך הרמב"ם ביקש להורות בכך, שהאיסור להקריב קרבן שלא נמלח אינו נעוץ בעובדה שלא מלחו את הקרבן, אלא בעצם הקרבת קרבן שאינו מלוח. כלומר, מלבד שיש מצוות עשה למלוח את הקרבן, יש מצוות לא תעשה, שלא להקריבו בלתי מלוח. ההשלכה ההלכתית הנובעת מכך היא, אם הקרבת קרבן שאינו מלוח נחשבת כלאו שאין בו מעשה, ואזי, ואין לוקים עליו, או כלאו שיש בו מעשה אשר לוקים עליו. אחר שנוכחנו, כי האיסור הוא

לעילוי נשמת

מרת שרה לויטס ז"ל

ב"ר שמואל ז"ל

נלב"ע ל' תשרי

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידנו הר"ר אשר
ולא בהרב שיחי - רעננה

לעילוי נשמת

הר"ר יעקב צבי

כספי ז"ל

ב"ר יחזקאל מנחם ז"ל

נלב"ע ג' מרחשון

ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידנו
הר"ר שלמה כספי ומשפ' שיחי - פ"ת

לעילוי נשמת

הר"ר יצחק פרי ז"ל

ב"ר שמואל זינוויל ז"ל

נלב"ע ג' חשוון תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי
- בארץ ובארה"ב

למליחת הקרבן, "כי המלח מקיים כל דבר ומציל על ההפסד והרקבון, וכן במעשה הקרבן ינצל האדם מן ההפסד, ותשמר נפשו ותשאר קיימת לעד".

היש למלוח את הבשר הנאכל על ידי הכהנים? נסיים בהערה מעניינת של בעל "רביד הזהב" (ויקרא ב"ג). קיימת מחלוקת בין הראשונים, איזה בשר יש למלוח. לדעת הרשב"א, כמובא בספרו "תורת הבית" (בית ג' שער ג') ובתשובותיו "משמרת הבית", אשר נכתבו על ידו כמענה להערות הרא"ה על ספרו, יש למלוח קרבנות העולים על גבי המזבח בלבד (וכ"כ הרא"ה פ"ב סי' כ"ג). ואילו הרא"ה בהגהותיו ל"משמרת הבית" כתב, כי גם בשר קרבן שאינו עולה על המזבח, היינו, הבשר הנאכל על ידי הכהנים ועל ידי בעל הקרבן, יש למלוח (וכן שיטת ראשונים נוספים: עיי' ר"ן חולין ט"ב, כ"י המיוחס לרש"י נדרים יח/ב ד"ה "לישנא אחרינא", ועיי' ו"כ"ל יקר" ויקרא שם).

והנה, הרמ"א (או"ח סי' קס"ז סעי' ה') כתב, כי "מצווה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח" והאכילה, שנועדה לחזק את האדם לעבודת בוראו ("משנה ברורה" שם סי' ק"א), נחשבת כקרבן. מדבריו של הרמ"א, כותב בעל "רביד הזהב" משמע כשיטת הרשב"א, כי רק הבשר הקרב על המזבח זקוק למליחה, ולפיכך, הוא דימה את האכילה לקרבן הקרב על המזבח, ולא לבשר הקרבן הנאכל על ידי הכהנים והבעלים. [אף שיתכן לפרש את דברי הרמ"א על אכילת בשר הקרבן על ידי הכהנים, כך הבין בדבריו ה"רביד הזהב", שהכוונה לקרבן העולה על המזבח].

אודות מנהגנו זה להניח מלח על השולחן, ראוי לייחד מאמר בפני עצמו, על המנהג, על מקורו, וכיצד לנהוג כאשר אין מלח בנמצא, ובכך נעסוק במאמר הבא.

דף כ"א וכל קרבן מנחתך במלח תמלח

מלח מתוק - יש דבר כזה!

במאמר זה, נעסוק, בין השאר, בחידוש מסעיר מבית מדרשו של רבי יוסף חיים זצ"ל (שו"ת "תורה לשמה" סי' ת"ק), לפיו יתכן, שניתן לטבול את פרוסת 'המוציא' בסוכר חלף טבילתו במלח! אך תחילה נתמקד במנהגנו לטבול את 'המוציא' במלח.

מלח ל'המוציא' משתי סיבות: בבואנו להתחקות אחר מנהגנו לטבול את פרוסת 'המוציא' במלח, נמצא, כי שני חלקים לפנינו. בגמרא (ברכות מ"א) מבואר, כי יש לטבול את פרוסת 'המוציא' במלח, כדי שלא תהא תפילה. בזמנינו, כאשר כל מוצרי המאפה מתובלים, אין צורך במלח להטעמת פרוסת 'המוציא', (תוספות שם ד"ה "הבא מלח" ו"שולחן ערוך" או"ח סי' קס"ז סעי' ה'), אך כתב הרמ"א (שם), כי מכל מקום, "מצוה להניח על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן".

שני שלבים במנהג הנחת המלח על השולחן: זאת למודעי, כי גם מנהגנו כיום מורכב משני שלבים נפרדים - הבאת המלח אל השולחן, זכר לנאמר (ויקרא ב"ג) "על כל קרבנך תקריב מלח", וטבילת הלחם במלח. היו שדייקו כן מדברי הרמ"א, אשר כתב "מצווה להניח על כל שולחן מלח קודם שיבצע", "להניח" בלבד, הורה הרמ"א, אך אין צורך לטבול את פרוסת 'המוציא' במלח, כפי שבילל הסדר מניחים שני תבשילים על השולחן זכר לקרבן פסח ולקרבן חגיגה, אף שאין אוכלים אותם (שו"ת "דבר שמואל" סי' ל"ז). [ראוי לציין, כי פשטות דברי הרמ"א, שיש גם לטבול את הפת במלח, שכתב "והאכילה כקרבן", והקרבן הרי נמלח, עיי' קיצושי"ע סי' מ"א סעי' ו', ו"משנה ברורה" סי' תע"ה ס"ק ד', ועיי' גם ב"דבר שמואל" הנ"ל שסיים "ושמא לפי"ד טוב וישר לאכול במלח"]. מכל מקום, כתבו המקובלים, כי יש לטבול את פרוסת 'המוציא' במלח ג' פעמים ("משנה ברורה" סי' קס"ז סעי' ל"ג, עפ"י המג"א ס"ק ט"ו ובאיורו של ה"מחצית השקל"). יש להעיר, כי לדעת המקובלים, ראוי לטבול את פרוסת 'המוציא' במלח, ולא לבזוק מלח על הלחם ("בשבילי הפרשה" עמ' ד"ש בשם "דרך סעודה" למהר"ם מפאריש).

טבילת לחם בסוכר: מספר תגליות הלכתיות מרתקות, נובעות מן העובדה שמנהגנו להביא מלח אל השולחן מבוסס על ההשוואה בין השולחן למזבח ובין האוכל לקרבן. אחת מהן, נכתבה על ידי רבי יוסף חיים זצ"ל, אשר נשאל: "שמענו שצריך להניח מלח על השלחן. הנה, אם לא נמצא מלח באיזה פעם, אם יש תקנה להניח דבר אחר תמורתו שיועיל כמוהו", ועל כך השיב, כי יתכן שניתן לטבול את פרוסת 'המוציא' בסוכר.

מליחת קרבן בסוכר: תשובה זו, מבוססת על חידושו העצום של רבי יעקב חאגיז, בעל שו"ת "הלכות קטנות" (ח"א סי' ר"ח), אשר כתב, כי בהעדר מלח בבית המקדש, ניתן למלוח את הקרבנות בסוכר! לקביעתו זו קדם מחקר שביצע בקרב המומחים אשר הביעו את דעתם כי בכל סוכר יש מלח, וכלשונו: "שבעלי הקימ"א אומרים, שבכל יש בהם מלח, ובקנה הצוקא"ר שמביאים ממצרים קרוב לשורשו הוא מלוח, וכן בראשו"י!

במעשה ההקדשה, יש ללקות על לאו זה, ואכן כך מבואר ברמב"ם הל' איסורי המזבח פ"ה הל' י"ב. בעל "זכר יצחק" מציין דוגמא נוספת בה יבוא לידי ביטוי ההבדל בין שתי ההגדרות - כאשר כהן יקריב קרבן שנפל עליו מלח. במקרה זה את המצווה לא זכה הכהן לקיים, אך הוא גם לא עבר על איסור, שכן לא הקריב קרבן בלתי מלוח.

רבני בית מדרשו העירו, כי מעתה, ניתן להבין מדוע הרמב"ם ציין הן את טעמו ב"מורה נבוכים" שהקרבנות נמלחים כדי להרחיקנו מעבודה זרה, והן את טעם שאר הראשונים, שהקרבן נמלח כדי שלא יהא תפל. לאור האמור, יתכן שמצוות עשה להקריב קרבן מלוח, היא כדי לנהוג בניגוד גמור למנהגי הגויים, וטעם מצוות לא תעשה, שלא להקריב קרבן שאינו מלוח הוא, כדי שלא יהא הבשר תפל. זאת, מלבד שיש לפרש שעיקר הסיבה היא כפי שכתב בספר המצוות, והטעם לבחירת המלח בדווקא להסרת התפלות, הוא כאמור במורה נבוכים.

המלח כרמז להצלת נפש האדם מאבדון: מעניין לציין טעם נוסף שכתב "החינוך" (שם)

במשך שנים ארוכות שמר השליח הנאמן על המכתב שנמסר לידיו, עדי יפגוש את הנמען. לאחר שמונה שנים התברר לו כי במקום מסויים יעלה בידו לפגוש את בנו של כותב המכתב, והוא שם את פעמיו לעבר המקום. כותב המכתב, שבלה מנדודים, נפח את נשמתו זה מכבר מצרות ומתלאות, ונקל לשער את ההתרגשות העצומה שאפפה את בנו עם הציפה לקבלת המכתב. בני משפחתו הצעירה שזכה להקים, לא עצמו את עיניהם כל הילה. שוב ושוב היה צובט בהתרגשות את לחיו של בנו הבכור הקרוי על שם אביו המנוח ודמעתו על לחיו, וכי קלה היא בעיניהם הדבר - קבלת דרישת שלום כתובה מהאבא נוחו עדן.

בבוקר, בושש השליח לבוא, ומיודענו חש צורך עז לתת ביטוי לתחושות המעורבות המפכות בו, והוא שם את פעמיו לעבר בית מלאכתו של המסגר. כך יאה וכך יאה, סיכם עם נות ביתו, למכתבו האחרון של אבא זכורנו לברכה. עמדו השניים, בלוויית בני המשפחה הדוממים, והתלבטו בין סוגים שונים של מסגרות גדלים וצורות, עד שנמנו וגמרו לרכוש מסגרת עץ בעלת שקעים ובלטיות כגלי הים, זכר למכתב שעשה את דרכו אליהם בתלאות ובנדודים.

כעבור מספר שעות נשמעה הדפיקה המיוחדת על דלת הבית. המכתב הגיע. כשגופו חידודין חידודין, פתח הבן את המעטפה הבלויה, הוציא מתוכה נייר חום ועליו מספר שורות דייקניות, כתובות בעפרון גס בכתב ידו המסולסל של אביו האהוב כל כך.

סביבו עמדו בני משפחתו, והביטו בו בעיניים כלות. רעייתו עמדה הכן עם המסגרת, כדי לשמר את המכתב היקר מיד לאחר קריאתו, לבל יאונה לו כל רע. עיניו התרוצצו על פני השורות, מילה אחר מילה, שורה אחר שורה, והנה, הוא הופך את הדף, מביט בתקווה בצידי השני, וחוזר לראש הדף. "ינו, מה הוא כתב", נשמעה משאלה סקרנית מפי אחד מאחיו שהוזעק למקום לרגל המאורע, אך מיודענו שחקן, והמשיך לבהות במבוכה גוברת והולכת בשורות שלפניו.

הוא בוודאי בהלם, סבר האח, חטף את המכתב מידי אחיו וקרא בקול את תוכנו:

"הבן יקיר לי.

בבואך הביתה, נא, רכוש בדרך ארבעה דגים מלוחים אשר אהבתי.

אביך אוהבך."

הא לך צוואה...

בעת חגים ושמחה, רבים הם הכלים העומדים לרשותנו כדי להקנות לבנינו אחרינו ערכים חשובים. כבני מלכים אנו פותחים את חודש תשרי, קולות השופר מרעידים את הלבבות, סממנים ותפוח בדבש מסייעים לתחושה המרוממת. יום הכיפורים, היום הקדוש, נחרת בלבבות הרכים, וחג הסוכות שבסיומו חג שמחת תורה, מלא וגדוש במאפיינים בולטים, החל בדיור בסוכה וכלה ברקידה עם ספרי התורה.

עתה אנו שבים לשיגרה, ושני מכתבים אלו יכולים לעמוד מול עינינו בעת שנשאל את עצמנו, איזה רועם היינו רוצים שילדינו יספגו על חיי היום יום שלנו. היידעו ויבינו בנינו כי הדבר החשוב ביותר לאבא הוא השיעור הקבוע שלו, או יפנימו כי כל יומו של האב לא נועד אלא כדי לאפשר לו לעבור על העיתון בניחותא בסיומו של יום.

איש אינו מעלה בדעתו כי בעל מכתב הדגים המלוחים נהג שלא כראוי - מי מאיתנו אינו אוהב דגים מלוחים? מאידך, בלתי אפשרי להתעלם מהמחשבה המנקרת: 'לו רק היה יודע האומלל כי זהו מכתבו האחרון'....

זה נראה פשוט מידי, אבל זו המציאות. דווקא הפעולות השגרתיות, לא אלו הנדירות והמיוחדות, הן התלם של הדור הבא

בעקבותינו. פעולותינו אלה, הרי הן כסממני דרך לצועדים אחרינו, ומוטל עלינו ליצור את הרושם הנכון, האמיתי, על ידי פעולה עקבית, בלתי מתפשרת, של קביעת עיתים לתורה. יום יום, יום יום. שאם לאו, נשאיר אחרינו את צוותא הדגים המלוחים...

דף כ"א וכל קרבן מנחתך במלח תמלח

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

בברכת התורה העורך

פנינים

המים בכו בחורבן בית המקדש

במדבר נאמר (הובא רבינו בחיי ויקרא ג), כי הים עמד לפני הקביה ואמר לו: "במדבר נתנה תורה, בישוב נבנה בית המקדש, אני מה תהא עליי?" והקביה הבטיחה, שהמלח המופק ממנו יעלה על גבי המזבח. לכן, אמר האדמו"ר מגור זצ"ל, בעל ה"אמרי אמת", בעת שיצאו ישראל לגלות, נאמר "שם ישבנו גם כן" (תהילים קל"א), "גם לרבות את מי? - לרבות את המים התחתונים שחזרו לבכות שוב, לאחר שחרב הבית ובטלו ההקרה ומליחה... (ילקוטי יחזקאל, צו).

דף כ"א אי אפשר לקרבות בלא מלח

דצח"מ

הבריאה הגשמית מורכבת, כידוע, מדצח"מ - דומם, צומח, חי, מדבר. על כולם להשתתף בעבודת הקרבן, אמר האר"י ז"ל.

הכיצד?

הכח הוא המדבר, הקרבן הוא החי, מנחות הנסכים וכן העצים עליהם מוקטר הקרבן הם הצומח, והמלח הוא הדומם. המשלים את חלקי הבריאה בעבודת ה'. ניתן היה לחשוב, כי במנחה, בה אין חלק ה'חי' אין צורך במליחה, לפיכך הדגישה התורה "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח... על כל קרבןך תקריב מלח". יצאה מנחה מן הכלל ונתפרשה בפירוש. ואכן, מדוע? כי גם חלק החי קיים במנחה, שכן על המקריב מנחה מעלה הקב"ה "כאילו הקריב נפשו" (להלן קד/ב) ("מענינה של תורה" ויקרא כ"ג בשם רבי לייבוש חריף).

דף כ"ב מאי ניהו עצים

רק העצים הונחו על יצחק

המעין בפסוקי העקידה יגלה דבר מעניין: כאשר הלכו אברהם ויצחק אל מקום העקידה, העמים אברהם את עצי העולה על יצחק, ואילו את האש ואת המאכלת לקח בידו (בראשית כ"ב): "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת".

מדוע?

משום שאת סכין השחיטה, שאינו קדוש, אסור להניח על הקרבן (ראה פסחים ס"א ותוס' בזבחים מ"א ד"ה "איזהו"), ובדומה לכך האש. ואילו העצים, הלא 'עצי עולה' נקראו, כלומר שכבר הוקדשו והם קדושת הגוף, מותר היה להניחם על יצחק... (מנחת אשר, וירא).

דף כ"א יכול יתן בו טעם כבינה

המלח והבינה

היה מתנה רבי יצחק בלור זצ"ל:

בא וראה ירידת הדורות - בזמן חז"ל היו ממשילים ואומרים יש בו מלח כבינה, הבינה היתה חשובה כשלעצמה ואליה המשיכו את המלח. בזמננו, כאשר מעוניינים לומר כי הלא חסר טעם ובשלות מחשבתית, אומרים כי הלא 'חסר מלח', המלח הוא זה שבו ממשילים את הדעת והשכל...

התהפכו היצירות... (טללי אורות" ויקרא כ"ג).

דף כ"ב לאכול אכילת קדשים

שלא שם חלקנו כהם

בעל ה"מנחת חינוך" (סוף מצווה קי"ט) ניסח זאת באופן הבא: "וגם הסוכר מין מלח הוא, אלא מתוק". אמנם, אמרה תורה (ויקרא כ"ג) "כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה", ואסור להעלות מאכלים מתוקים על המזבח, בכל זאת, מצוות עשה של הקרבת קרבן שאינו תפל, דוחה את מצוות לא תעשה של הקרבת מאכל מתוק נועיי "מנחת חינוך", שם, שהעיר, כי אין הדבר ברור, דהא אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש].

מליחת בשר חולין בסוכר: היו שהרחיקו לכת עם השוואתו של רבי יעקב חאגיז בין מלח לסוכר, כפי שמספר בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' תקל"ב) על "הגאון מליסא", אשר נהג "למלוח" בשר באמצעות סוכר, לאור דבריו של רבי יעקב חאגיז.

מליחת הקרבן לקיום המצווה ולא להוצאת דם: ברם, פוסקים רבים יצאו חוצץ נגד היתר זה. שכן, מליחת הקרבנות לא נועדה להוציא את דמם, כי אם לתבלם ולהשביחם, ולפיכך, בהעדר מלח מלוח ניתן לקיים את המצווה על ידי מלח מתוק. אולם, אין להקיש מכך לעניין מליחת בשר חולין, אשר נועדה לשאוב את הדם מן הבשר, תכונה המיוחדת למלח מלוח בלבד ולא למלח מתוק, הלא הוא הסוכר ("דברי חיים" יו"ד סי' כ"ה, "רוח חיים" לרבי חיים פלאגי יו"ד סי' ס"ט ס"ק ה', ובשו"ת "רב פעלים" ח"ב יו"ד סי' ד').

קערת דבש בראש השנה: אף אם אין למדים מהוראתו של מהר"י חאגיז לעניין מליחת בשר, יתכן שניתן להקיש ממנה, אומר רבי יוסף חיים זצ"ל, לגבי דין המלח המובא אל השולחן, שכל עיקרו לא בא אלא ממעשה הקרבנות שנמלחו, ויתכן, שעל כך סמכו הנוהגים להניח קערת סוכר על השולחן לסימנא טבא בראש השנה.

מלח באותיות לחם: ברם, הוא כותב, כי קשה עליו לקבל שהסוכר יכול לשמש כתחליף למלח, לא עוד ש"בטיבול הפרוסה במלח יש סוד וכוונה עמוקה, כי המלח הוא אותיות לחם... ועל ידי הטיבול הזה לחם במלח מתמתקים הגבורות בחסדים... וכוונת כל זה בדברי רבינו הגדול האר"י". בסיום דבריו הוא מציין, כי גם בראש השנה, כאשר הגישו לפנינו קערת סוכר, הוא טיבלה בסוכר מצידה האחד, ואת צידה האחר טבל במלח.

טבילת לחם...לחם: מעניין לציין את דבריו של בעל "כף החיים" (סי' קס"ז ס"ק ל"ז בשם "יפה ללב"), כי בהעדר מלח יש לטבול את הלחם בלחם אחר, שהרי "לחם" אותיות מלח.

מנהג ה"חתם סופר" זצ"ל בליל שבת: במנהגי ה"חתם סופר" זצ"ל (פ"ה אות י"ב) מובא, כי בליל שבת הוא לא נהג לטבול את פיתו במלח, אף שהניח מלח על השולחן (שו"ת "באר שרים" ח"ג סי' מ"א), שכן, בבית המקדש הקטירו איברים ופדרים שנותרו מבעוד יום בכל אחד מלילות השבוע (ראה להלן כ"ב), אך בליל שבת לא עשו כן, וממילא בליל שבת כלל לא השתמשו במלח על גבי המזבח. בספר "מנהג ישראל תורה" (ח"א סי' רע"ד) מציין, כי מנהגם של ישראל לטבול את פתם במלח גם בליל שבת, מוסבר בכך, שאיברים שהועלו על המזבח בערב שבת, המשיכו להיות מוקטרים בשבת עצמה.

דף כ"ב/א מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים

ההבדל בין עצי המזבח לכלי המקדש

פסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א הל' כ') על פי התוספתא: "אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה". כלומר, כלים שבשעת יצירתם נועדו לשימושם של הדיוט, פסולים מלשמש בבית המקדש, זאת, אף אם ההדיוט עדיין לא השתמש בהם.

בעל ה"משנה למלך" כותב בספרו "פרשת דרכים" (דרוש י"ב), כי "מעולם תמהתי על דברי הרמב"ם", שהנה, סוגייתנו מביאה מספר דרשות מן הפסוק (ויקרא א"ב) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח", ביניהן דרשתו של רבי אלעזר בר ר"ש: "מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט - אף עצים". היינו: כפי שבבית המקדש אין להשתמש במזבח שהשתמש בו הדיוט, כך גם דינם של עצי המזבח. הגמרא מקשה על דבריו מן המסופר בנביא (שמואל ב' כ"ד/ב), על אורנה היבوسی אשר תרם כלי עץ שונים כדי שישמשו להבערת האש שעל המזבח - מוכח, שמותר ליטול למזבח כלים שהדיוט השתמש בהם ולהבעיר בהם את האש. הגמרא מתרצת, שהיו אלו כלים חדשים שמעולם לא השתמשו בהם.

מדברי הגמרא עולה, כי אין כל מניעה להשתמש בבית המקדש בכלים שיוצרו עבור הדיוט, כל עוד שהלה לא השתמש בהם. מדוע, איפוא, נהה הרמב"ם אחר התוספתא, ולא הורה כפי שעולה מגמרתנו ששימוש הדיוט בלבד אוסר את הכלי לגבוה, ואילו ייצורו לצורך הדיוט בלבד, אינו אוסרו לגבוה. כה תמה בעל ה"משנה למלך". [אמנם, ניתן לחלק בין דינים של העצים לדינים של הכלים, אך מאחר שהכל נלמד מהקש, הא קי"ל - אין הקש למחצה].

שני דינים שונים לפנינו: הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, מתרץ שאלה זו באופן הבא ("קובץ שיעורים" ח"ב סי' כ"ה). קושיה זו, הוא אומר, מבוססת על ההנחה ששני האיסורים, להשתמש במקדש בכלי שיוצר לצורך הדיוט, ולהשתמש במקדש בכלי שהשתמש בו הדיוט, נובעים מאותו כלל - שלא יהא כלי של הדיוט. אולם, האמת היא, כי שני דינים שונים לפנינו. ההלכה "שאין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם

הקודש", אינה נלמדת בהיקש מן הפסוק "על העצים אשר על האש", כי אם מן הפסוק (שמות כה/ח) "ועשו לי מקדש", כפי שפירש רש"י "לי - לשמי" [נאינו חיסרון של פסול בכלי, אלא העדר עשייה לשמה]. ואילו גמרתנו עוסקת באיסור ליטול לצורך גבוה כלי שהשתמש בו הדיוט. עיון קל יבהיר, כי על עצי המזבח ניתן להחיל את הדין השני בלבד, של שימוש הדיוט בהם, שהרי אין עושים עצי בעירה ולא מייצרים אותם, משליכים אותם לאש כמות שהם... לפיכך, סוגייתנו העוסקת בעצי בעירה קובעת כי לגביהם די בכך שלא השתמש בהם הדיוט, ואילו התוספתא ששימשה כמקור לפסק ההלכה של הרמב"ם עסקה בהלכה שונה הנוגעת לכלי המקדש בלבד - שיש לייצרם לצורך גבוה.

דף כב/א מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט

כשרות מעילו של נפוליאון לפרוכת

היה זה בשנת תקע"ב, לפני כמאה ותשעים שנה, בתקופת מלחמת צרפת - רוסיה. מטחו המצומצם של נפוליאון בונפרטה, מנהיג צרפת, הבלתי מעורער בעבר, התמקם בכפר קטן סמוך למוסקבה, מסתתר מאימת האויבים שזינבו בצבאו ללא רחם. מסופר, כי יהודי עשיר ממוהילוב בשם ר' יוסף, בן למשפחת לוריא, נתקל יום אחד בפרש הדור, שהציג את עצמו כקיסר נפוליאון וביקש את עזרתו של היהודי. הלה קיבלו בכבוד מלכים, ולאחר שהאכילו והשקהו, הדריכו ואת מלוויו בשבילי היער שהיו נהירים לו היטב, ולקראת פרידתם פשט נפוליאון את גלימתו ההדורה מעליו והעניקה לר' יוסף תמורת מסירותו, כמו גם בשל חששו להחשף בבגדי מלכות.

האדרת שהפכה לפרוכת: האדרת המלכותית, בעלת קטיפה ירקרקת ורקמה מפוארת, אשר סיפורה מופיע בספר "משפחת לוריא", המתאר את ייחוסה של המשפחה, נשמרה אצל ר' יוסף בחשש רב, מאימת השלטונות, לבל יידעו ששייך לאויבם המר, ולבסוף עשו הימנה פרוכת נאה לארון קודש ושיגורו ירושלימה, שם פיארה את ארון הקודש של בית הכנסת "מנחם ציון" בעיר העתיקה, ברבנותו של הגאון רבי ישעיה ברדקי זצ"ל.

סיפור טוב, אבל יש לבדוק כיצד ההלכה מתייחסת אליו. בסוגייתנו למדנו, כי אין להשתמש בבית המקדש בעצים שהשתמש בהם הדיוט, ומה דינו של בית מקדש מעט, המותר להשתמש בו בחפצים שהשתמש בהם הדיוט, נפוליאון בונפרטה למשל?

אכן, המהרי"ל (שו"ת סי' קי"ב) פוסק בשם ספר האגודה: "אין לקנות מעילין שנשתמש בהן הדיוט לתשמיש קדושה", כפי שאין להשתמש למזבח בעצים שהשתמש בהם הדיוט וכן נפסק להלכה (רמ"א או"ח סי' קמ"ז סעי' א' רמ"א וסי' קנ"ג סעי' כ"א במחבר).

אלא, שה"מגן אברהם" (סי' קמ"ז ס"ק ה') כותב, כי אם משנים את צורת הבגד, אין מניעה להקדישו לבית הכנסת, וכהוכחה לדבריו הוא מציין את הכיור בבית המקדש שנעשה מה"מראות הצובאות" של הנשים (ועיי' באלה רבה שם ס"ק ד', שו"ת "חוות יאיר" סי' קס"א ובהגהות חת"ס לשו"ע שם משי"ב על ראיה זו), ה"משנה ברורה" מסכם נידון זה: "ואף דיש מחמירים גם בזה, העולם נוהגים להקל" (ס"ק י"ג).

בנוסף לכך, כתב הט"ז (יו"ד סי' רפ"ב), כי ההלכה שאין להשתמש לקדושה בחפץ שהשתמש בו הדיוט, תקפה לגבי תשמיש קדושה בלבד, היינו, חפץ העוטה או המשמש ספר תורה, תפילין וכדומה. אך אין איסור להשתמש בחפץ זה כתשמיש לתשמיש, והפרוכת אינה תשמיש לספר התורה, כי אם תשמיש לארון הקודש המשמש את ספרי התורה (ועיי' "מגן אברהם" שם) שם ובאלה רבה, משני"ב ושעה"צ).

שקית המצות כנרתיק תפילין: עם זאת, כתב ה"פרי מגדים" (שם א"א ס"ק ה'), והובא במ"ב שם, כי בכל מקרה אין להשתמש בבגד או בחפץ ששימש לעניינים אשר לא ניתן לכנותם כמכובדים. הגאון מבוטאטש זצ"ל ("אשל אברהם" על השו"ע שם) מספר על עצמו, כי הוא עטף את תפיליו בנייר ששימש לעטיפת מצות ללחם משנה בפסח, ומאחר ששימש למצווה אין זה בכלל תשמיש שאינו של כבוד [ראה שם מהו תשמיש שאינו של כבוד].

מספרים, כי אחד מתומכי ישיבת ואלזין מאן לתרום מכספו למשולח שבא אליו מטעם הישיבה: אני, אמר, אתן מכספי לרבי חיים מואלזין עצמו, כדי שספק זה יגיע במלואו לישיבה ולא ינוכה הימנו שכר טרחת המשולח. **כאשר** בא אל הגר"ח, סרב לקבל ממנו את תרומתו, באומרו: **המנהג** שנהגת מנהג גויים הוא. גוי המתנדב לבית תיפלתו, אינו תורם על ידי שליח, הוא אינו מסוגל להבין כיצד יתן לה' ואחרים יהנו, ולפיכך אין מקבלים מגוי אלא קרבן עולה שכולו כליל. קרבן שלמים - ממנו אוכלים בני אדם - אין ביכולתו להבין כלל... אין בחפצי לקבל תרומה 'גויית' כזו... סיים הגר"ח ("פרדס יוסף", ויקרא א/ד).

דף כב/א על העצים אשר על האש

העצים מעל האש

"על העצים אשר על האש" (ויקרא א/ח ועוד).

היתכן כי העצים היו מעל האש? **כאן** נרמז, כי האש שירדה בימי משה ושלמה לא נסתלקה מעל המזבח (ובחים סא/ב), אלא היתה מונחת תמיד על המזבח. **נמצא** שלעולם באו העצים מעל האש... ("אזנים לתורה" ויקרא א/ח).

דף כג/ב שיריים

שיריים - מה הן?

על הפסוק (רות א/א) "וימת אלימלך איש נעמי **ותשאר** היא ושני בניה", אומר המדרש: "נעשו כשיירי מנחות".

המשל המעניין צריך ביאור, כמובן.

עומד על כך הגר"א מוילנא, בביאורו למגילת רות (שם):

כאשר אומרים 'נשאר', מתכוונים לכך שנלקח הרוב ונותר המיעוט. הוקשה לו, למדרש, כיצד ניתן לומר כי במות אלימלך 'נשאר' נעמי ובניה בזמן שהוא אחד והם שלושה? התשובה לכך: "נעשו כשיירי מנחות". המנחה היא עשרון והכהן נוטל ממנה קומץ בלבד, ואף על פי כן המותר נקרא "שיריים". מדוע? כיון שהקומץ הוא העיקר והשיריים טפלים לו. אף כאן, ניטל אלימלך, שהיה העיקר ונותרו היא ושני בניה...

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגיליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל: 718-253-6218 ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850 לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לווינגר 818-5098880 **אנגליה:** לונדון: יחזקאל אברט 01600-418700 (0) 44-7976402928 מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928 **קנדה:** מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160 טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848 **ארגנטינה:** הר"ר מרדכי באבעק 5411-4862-9313 **אוסטרליה:** הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217 **פלג'ה:** הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759 **ברזיל:** הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955 **ונצואלה:** הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212) **מכסיקו:** הרב שאול מלאה 251-02-46 (0052555) **צרפת:** הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301 **שווייץ:** הר"ר רפאל מוסבקר 014620030

לעילוי נשמת

אבי מורי החזן

הר"ר **שבתי בראון** ז"ל

ב"ר עקיבא הלוי ז"ל נלב"ע אי מרחשון תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י בנו החזן הר"ר **יחזקאל**

בראון הי"ו - מלבורן אוסטרליה

לעילוי נשמת

הר"ר **אליהו יעקב שיינפלד** ז"ל

ב"ר מרדכי הכהן נלב"ע ג' חשוון

ת.נ.צ.ב.ה.

הנוצח ע"י משפ' **שיינפלד** שיהיו